

МУЗЕЙЛЕР ХХІ КЫЛЫМДА: КООМДУН МҮДӨӨ - ТАЛАПТАРЫНЫН ӨЗГӨРҮШҮН ИШКЕ АШЫРУУ

С установлением независимости Кыргызстана, в научных экспозициях музеев происходило серьезное изменение. Перед музеями поставлен вопрос – отражать независимость государства. При освещении политику, которую ввела Советская эпоха, музеи проводили впечатляющие дела. Об этом и говорится в этой статье.

Ключевые слова: музей, советская эпоха, экспозиции, история страны.

XXI CENTURY MUSEUMS: THE IMPLEMENTATION OF CHANGES IN THE REQUIREMENTS OF THE COMPANY'S MISSION

With the establishment of Kyrgyzstan's independence, there was a major change in the scientific exposition of the museum. Before museums posed the question - to reflect the independence of the state. In covering politics, which introduced a Soviet-era museum conducted an impressive case. On this and said in this article.

Keywords: Museum of the Soviet era, the exposure history of the country.

Өлкөнүн өткөөл мезгилинде улуттук интеллекттин өнүгүшү, кыргыз коомчулугунун өзүнүн тарыхына, баалуулуктарына болгон көз караштарынын түп тамырынан бери өзгөрүшүнө байланыштуу музейлердин алдында абдан маанилүү талап-тапшырмалар жаралды.

Бирок советтик мезгилдин белгиленген рамкасынын ичинде иштеп келген музейлер үчүн эгемендүүлүктүн шартында тез эле иштөө багытын башка нукка буруу оңой-олтоң иш эмес эле. Бир четинен жаңыдан түптөлгөн кыргыз мамлекетинин экономикалык шарттарынын алсыздыгына байланыштуу маданият тармагына анын ичинде музейлерге материалдык жактан көңүл буруусу да абдан эле чектелүү болгон. Экинчи жагынан музейлер союздук мезгилде калыптанып, Советтер союзунун музейдик иштеринин курамдык бөлүгү болгондугуна жана Россиянын белгилүү мамлекеттик музейлеринин көрсөтмөсү менен иш жүргүзүп келгендигине байланыштуу өз алдынча аракеттенүүгө (илимий экспозицияларды жасоого ж.б.) али калыптана элек абалда болгон десек деле аша чапкандык болмок эмес.

Мына ушундай абал тууралуу 1970-жылдардын башында эле белгилүү канадалык окумуштуу, музейчи Д.Р.Камерон жалпы эле музейлердин өзүнө мүнөздүү шизофрениялык кризистин белгилери башталгандыгын белгилеген жана бул белгилер музейлердин коомчулукта өзүнүн жаңы ролун аныктай албай калгандыгынан улам келип чыккандыгын тактаган [1].

Мезгилдин алмашуусу музей продукцияларын керектөөдөн чыгарбаганы менен, публика музейлерди жаңы мүнөз күтүүгө, жаңыча иш алып баруусуна ал үчүн тынбай изденүүгө түрттү.

XX кылымдардын башталышынан эле социалистик түзүлүштүн улам бекемдеши менен өлкөдө алгач край таануу музейлеринин, андан кийин революциялык жана башка профилдеги музейлердин санынын артышы белгиленген болсо. мындай көрүнүш бүгүнкү күндө деле экономикалык шарттар дале болсо жакшырып кетпесе да музейлердин өзгөчө жергиликтүү музейлердин саны көбөйүп барууда. Ал эми алардын канчалык деңгээлде

илимий-агартуу мекемеси катары негизги функциясын аткаруусунун жүрүшү башка маселе экендиги талашсыз.

Жалпыга маалым болгондой музейлер советтик мезгилде эң биринчи кезекте агартуу-үгүттөөчүлүк, билим берүүчүлүк-тарбиялык мекемеге айланган болсо, учурда дүйнөлүк практика көрсөткөндөй музейлер маданий-тарыхый борборлорго, бош убактарда эс алуучу жайга айланды.

Советтик мезгилде Сулайман-Тоо улуттук тарыхый-археологиялык музей комплексинин илимий экспозициясы жогорку деңгээлде жасалса да өз учурунда бир топ мүчүлүштүктөргө жол берилип келген. Мындай мүчүлүштүктөрдүн катарына музейдин 1138 кв.м. аянттагы илимий экспозициясында көп жылдар аймактын байыркы тарыхын кеңири чагылдырган материалдардын анын ичинде, тарыхый-археологиялык экспонаттардын жетиштүү коюлбашын айтууга болот.

Бул көрүнүш музей кызматкерлери тарабынан экспозициялык жайдын жетишпегендиги менен түшүндүрүлүп келгени менен, ошол эле учурда советтик мезгил бөлүмүн чагылдырууга салыштырмалуу абдан кенен аянт бөлүнүп берилгендигин белгилей кетүү керек. Музейдеги мындай көрүнүш ошол учурда бардык советтик музейлерде жүз берген.

Ага байланыштуу эгемендүүлүктүн орношу менен советтик музейлердин кызматкерлери, музейчилер жана окумуштуулар биринчи кезекте илимий экспозиция эмнеге негизделип, эмнени чагылдыруусу керек деген маселенин үстүндө жана музейге келүүчүлөрдүн талаптарын, кызыгууларын издөөнүн үстүндө баш катыра башташты.

Окумуштуу, музейчи Е.Г.Артемов мезгилдин алмашуусуна байланыштуу өнүгүп өзгөргөн коомдун мүдөө-талаптарын ишке ашырууда музейлердин ишмердүүлүгүнүн төмөндөгү бир нече факторлорго көз каранды экендигин белгиледи.

- өлкө өз алдынча эгемендүү, көз карандысыз мамлекет катары саясий, маданий-экономикалык мамилелерди жөнгө салууда башка мамлекеттер менен тең ата укукка ээ болду. Так мына ушул фактор биринчи кезекте музейлердин жаңы илимий жана экспозициялык иштерин жасоодо терең көңүлгө алынышы зарыл.

- эгемендүүлүктүн шартында мамлекеттин алдында коомдун жаңы шарттарга адаптацияланышына жардам көрсөтүү тапшырмасы келип чыкты. Бул тапшырмаларды ишке ашырууда айрым бир бөлүкчөлөрү музейлерге таандык болуп чыгат. Бул бөлүкчөлөргө музей кызматкерлеринин музейге келүүчүлөрдүн түрдүү катмарынын жаңы талаптарын үйрөнүп чыгуусун кошууга болот.

- эгемендүүлүктүн орношу менен илим чөйрөсүн мамлекеттин түптөлүшү, калыптанышы анын ичинде маданияттын, көөнөргүс улуттук мурастарын изилдөө, анализге алуу иши кызыктыра баштады. Мындай көрүнүш биринчи кезекте музейлерге өзүнүн продукцияларын дыкат иликтеп чыгып, керектүү жардамдарды ордунда көрсөтүү тапшырмасы жүктөлдү [2. 19.].

Чындыгында жогоруда келтирилген ушул факторлорду ишке ашырбастан туруп музейлердин коомдун түрдүү катмарындагы ар бир мүчөсүнүн талаптарын, каалоолорун ишке ашыруу мүмкүн эместиги талашсыз чындык эле.

Дал мына ушундай маселелер көтөрүлгөн мезгилде жана аны ишке ашырууда Ош бириккен тарыхый-маданий музей-коругу үчүн мүмкүнчүлүк, жагымдуу жагдай жаралды. Бул Оштун 3000 жылдыгын Эл аралык деңгээлде белгилөө жөнүндөгү КРнын Президентинин Жарлыгы эле.

Жарлыктын ишке ашырылышы менен Кыргызстандын анын ичинде түштүк аймактагы Сулайман-Тоо УТАМКсынын казынасында көп мезгилден жыйналып келген тарыхый, этнографиялык, археологиялык материалдардын эгемендүүлүктүн мезгилиндеги экспозицияны жасоодо пайдаланууга шарт түздү. Анткени КР Президентинин Жарлыгынын 3-пунктунда: «Мааракеге даярдык көрүү мезгили Кыргызстандын маанилүү маданий, илимий-билим берүү жана туристтик борбору катары Ош шаарынын социалдык-инфраструктуралык негизги маселелерин чечүү үчүн толук пайдаланылсын» деп баса

белгиленген [3]. Бул иш-чаранын жүрүшү менен музей тарыхында биринчи жолу музей үчүн атайын уникалдуу заманбап имарат курулду. Курулуш иштери 1998-жылдан башталып 2000-жылдын 4-октябрында салтанаттуу ачылып, көрүүчүлөр үчүн иштей баштайт [4,6].

Музей экспозициясынын тарых бөлүмүндө аймактын байыркы тарыхынан соңку тарыхына чейинки мезгили абдан кенен чагылдырылып, улуттун материалдык маданиятына таандык буюмдардын, аймактын байыркы тарыхын чагылдырган тарыхый-археологиялык материалдардын коюлушу коомчулуктун кызыгуусун жаратты.

Ошентип эгемендүүлүктүн орношу музейлердин миссиясынын өзгөрүп мурунку эски усулунан жаңы усулга өтүүсүнө шарт түздү. Бирок музейлердин:

- калктын маданий-тарыхый, руханий жетишкендиктерин сактоодогу;

- коомдун мүчөлөрүн тарбиялоо жана билим берүүдөгү;

-тарыхый аң-сезимди калыптандыруудагы функциялары актуалдуулугун жоготпостон калып калды.

Ошону менен катар эле биздин пикирибизде музейлерде саясий өнүгүүгө ой-жүгүртүү, музейге келүүчүлөрдүн маданий эс алуусун жана бош убактысын камсыз кылуу жана улуттук көрөңгөнү ойготуу сыяктуу жаңы функциялар иштелип чыгылды.

Адабияттар:

1. А.М.Кулегин «Традиции и новаторство в экспозиционной работе Государственного музея политической истории России (1989-1999гг.) Музей XXI века: Мечта и реальность Материалы межрегиональной научно-практической конференции 6-7 октября 1999 года Санкт-Петербург 1999.
2. Артемов Евгений Григорьевич «Исторический музей в XXI веке: стратегия реализации изменяющихся запросов общества Музей XXI века: мечта и реальность Материалы межрегиональной научно-практической конференции 6-7 октября 1999 года. Санкт-Петербург 1999. 13-б.
3. Нурунбетов Б.А., Бешимов Б.Ж., Заднепровский Ю.А., Сарыков Т.К., Узбекиков М.З. Научно обоснованная концепция «Ош 3000» Бишкек АО «Акыл» 1997.
4. «Сулайман-Тоо» улуттук тарыхый-археологиялык музей комплекси. Проспект. Ош 2008.